

Czasowniki

W zasadzie wszystkie sanskryckie czasowniki mają takie same końcówki. Podział na dwie koniugacje i dziesięć klas zrobiono na podstawie różnicy między pierwiastkiem formą tematyczną przed przystąpieniem końcówki. Pierwsza koniugacja jest całkowicie regularna i obejmuje znaczną większość czasowników. Składają się na nią klasy I, IV, VI i X. Pozostałe – II, III, V, VII, VIII i IX stanowią drugą koniugację z bardzo nielicznymi czasownikami.

Klasa Pierwiastek

I.	√भू bhū (być)	भवति bhavati ¹ - jest, staje się
	√धृ dhṛ (trzymać, dzierżyć)	धरति dharati ² – trzyma, dzierży
	√नी nī (prowadzić, ‘nieść’)	नयति nayati – prowadzi
	√पच् pac (gotować; piec)	पचति pacati – gotuje
	√गद् gad (gadać; opowiadać; bełkotać)	गदति gadati – gada
	√स्था sthā (stać)	तिष्ठति tiṣṭhati ³ - stoi
	√जीव् jīv (żyć)	जीवति jīvati - żyje
II.	√अस् as (być)	अस्ति asti ⁴ - jest
	√इ i (iść)	एति eti – idzie
	√पा pā (opiekować się, chronić)	पाति pāti – opiekuje się, chroni
	√मा mā (mierzyć; odmierzać;	माति māti – mierzy, odmierza
	√या yā (jechać)	याति yāti - jedzie
	√वच् vac (mówić)	वक्ति vakti – mówi
	√विद् vid (wiedzieć)	वेत्ति veti ⁵ - wie
	√स्वप् svap (spać)	स्वपिति svapiti ⁶ - śpi
	√ध्मा dhmā (dmuchać; nadymać)	धमति dhamati – dmucha (o wietrze, oddechu)
III.	√दा dā (dać)	ददाति dadāti ⁷ - daje

¹ Kończący cz. ter. od tematu bhava-:

1 os. -**mi**: bhavāmi ‘jestem’ (w 1 os. l.poj., pdw. i mn. wzdłużenie przed końcówką: bhavā-); -**vas** bhavāvaḥ (w wygłosie: s > ḥ) ‘jesteśwa, my dwaj/dwoje jesteśmy; -**mas**: bhavāmaḥ ‘jesteśmy’;

2 os.: -**si**: bhavasi ‘jesteś’, -**thas**: bhavathaḥ ‘wy jesteście, oni/one dwaj/dwoje/dwie jesteście; -**tha**: bhavatha ‘jesteście’;

3 os. -**ti**: bhavati, ‘jest’, -**tas**: bhavataḥ ‘oni/one dwaj/dwoje/dwie są’; -**nti**: bhavanti ‘są’.

W klasie I samogłoska pierwiastkowa ulega zawsze wzmocnieniu do stopnia *guṇa*: a>a, i>e, u>o / av, ṛ>ar, ḷ>al.

² też dhārayati i odmiana wg klasy X.

³ Wyjątek w obrębie I klasy: temat tiṣṭha- obowiązuje we wszystkich osobach czasu teraźniejszego.

⁴ Kończąca przystępuje bezpośrednio do pierwiastka. Temat mocny we wszystkich osobach l.poj. Pełna odmiana:

1 os.: **asmi**, **svaḥ**, **smaḥ**;

2 os. **asi**, **sthaḥ**, **stha**;

3 os. **asti**, **staḥ**, **santi** (temat osłabiony w lpd. i mnl.)

⁵ Cała odmiana: vedmi, vidvaḥ, vidmaḥ; vetsi, vetthaḥ, vettha; veti, vittaḥ, vidati.

⁶ temat svapi- w l.poj.; w pozostałych svapa-.

	√भी bhī (bać się)	बिभेति bibheti – boi się
IV.	√पश् paś (patrzeć)	पश्यति paśyati – patrzy
	√तुष् tuṣ (cieszyć się)	तुष्यति tuṣyati – cieszy się
	√नश् naś (niszczyć)	नश्यति naśyati – niszczy, ginie
	√बुध् budh (rozumieć; budzić się)	बुध्यति budhyati – rozumie, budzi się
	√मन् man (mniemać; myśleć)	मन्यते manyate ⁸ – mniema, myśli
	√जन् jan (rodzić się)	जायते jāyate ⁹ – rodzi się
V.	√आप् āp (osiągać)	आप्नोति āpnoti - osiąga ¹⁰
	√श्रु śru (słuchać)	शृणोति śṛṇoti - słucha
VI.	√चल cal (chodzić)	चलति calati – chodzi
	√लिख् likh (pisać, rysować)	लिखति likhati – pisze, rysuje
	√वद् vad (mówić, twierdzić)	वदति vadati – mówi, twierdzi
	√वह् vah (nieść, dźwigać; wieźć)	वहति vahati – niesie, dźwiga; wiezie
	√पत् pat (padać, spadać; opadać; latać)	पतति patati – pada, spada, leci
	√प्रच्छ् pracch (pytać; prosić)	पृच्छति pṛcchati – pyta; prosi
	√मृ mṛ (umierać, mrzeć)	म्रियते mriyate - umiera
VII.	√छिद् chid (ciąć, obcinać, przebijać)	छिनत्ति chinatti – tnie, obcina, przebija
	√युज् yuj (łączyć; skupiać)	युनक्ति yunakti – łączy, skupia
VIII.	√कृ kṛ (robić, czynić)	करोति karoti – robi, czyni
	√तन् tan (rozciągać)	तनोति tanoti - rozciąga
IX.	√ज्ञा jñā (znać, wiedzieć)	जानाति jānāti – zna, wie
X.	√चिन्त् cint (myśleć, zastanawiać się)	चिन्तयति cintayati – myśli
	√लोक् lok (ogłądać, przyglądać się)	लोकयति lokayati – ogłąda, przygląda się
	√गण् gaṇ (liczyć)	गणयति gaṇayati – liczy
	√दल् dal (dzielić, grupować; rozbijać)	दलयति dalayati – dzieli, grupuje, rozbija

⁷ Temat tworzy się przez reduplikację – jest to charakterystyczna cech klasy III. W 1 os. i 3 os. I.poj. mocny: dadā- (dadāmi – ‘daję’), w 2 os. temat średni: dada- (dadasi – ‘dajesz’); w pozostałych temat słaby: dad-/dat- (dadmaḥ). Uwaga: 3 os. I./mn. dadati ‘daję’ (brak n, temat średni) i podobnie wszędzie w III klasie.

⁸ Czasownik odmienia się tylko w trybie ‘zwrotnymy’ (ātmane-padam). Końcówki trybu zwrotnego są następujące:

1. os.: **-e, -vahe, -mahe;**

2. os.: **-se, -ethe, -dhvam**

3. os.: **-te, -ete, -ante.**

W klasie IV przed końcówką przystępuje infiks –ya-

⁹ Od tego mamy w j. polskim ‘dziecko’.

¹⁰ -nu- (w temacie słabym) i -no- (w temacie mocnym: wszystkich os. I.poj.) jest infiksem charakteryzującym pierwiastki klasy V.